תנו לזחול בשקט

בעלי "דם קר", גוף מתפתל ומועטין מפחיד: הגיע הזמן להכיר את הנחשים מקרוב! בשיחה עם אבי צובל, לוכד נחשים ומייסד מיזם "שומרים על זוחלי הארץ", הפרדנו בין עובדות למיתוסים, וגילינו למה חשוב להגן גם עליהם אפרת תמים

יש בעלי חיים שמספיק לשמוע את שמם כדי לגרום לנו להתכווץ קצת בכיסא. נחשים הם בהחלט אחד מהם. אולי אלה הקשקשים, אולי הפיתולים המהירים, ואולי הידיעה שחלקם ארסיים ושמפגש איתם עלול להסתיים בהכשה. אבל לצד הזהירות המתבקשת, עולה גם שאלה מעניינת: איך קרה שדווקא בעלי החיים האלה מעוררים בנו כל כך הרבה חשש? האם אנחנו מפחדים ממה שאנחנו יודעים עליהם, או דווקא ממה שאנחנו מדמיינים? אבי צובל בחר מזמן להחליף את החשש בסקרנות. עוד כשהיה ילד הוא נמשך לעולם הזוחלים ורצה להכיר אותו מקרוב. היום, כלוכד נחשים מורשה וכמי שעומד מאחורי מיזם "שומרים על זוחלי הארץ", הוא פוגש נחשים במקומות לא צפויים וגם את האנשים שנבהלים מהם. בשיחה איתו ניסינו להפריד בין עובדות וסכנות אמיתיות לבין מיתוסים, להבין איך נכון לנהוג במפגש עם נחש, ולגלות מדוע גם בעלי החיים שמעוררים בנו רתיעה ראויים להגנה.

אבי צובל: "גדלתי סמוך לחולות חולון בשנות השמונים, בתקופה שבה עדיין אפשר היה למצוא שם טבע פראי ומגוון בעלי חיים. במקום לפחד מנחשים, פשוט רציתי להבין אותם"

רציתי להבין אותם

"כמעט תמיד מפגש עם נחש גורם לדפיקות לב מואצות ורצון לברוח כמה שיותר רחוק", קובע אבי, "אבל עבורי", הוא מסביר, "כל מפגש כזה הוא הזדמנות פז להציל חיים, וללמד אותנו שיעור מרתק על הטבע המופלא שסובב אותנו". הסיפור שלו עם עולם הזוחלים התחיל כבר בילדות. "גדלתי בסמוך לחולות חולון בשנות השמונים, בתקופה שבה עדיין אפשר היה למצוא שם טבע פראי ומגוון בעלי חיים", הוא מספר. "במקום לפחד מנחשים, פשוט רציתי להבין אותם. למדתי להכיר את המינים השונים דרך ספרים, ובתיכון כבר התנדבתי במכון הזואולוגי של אוניברסיטת תל אביב". התשוקה הזו הפכה אותו ללוכד נחשים מורשה. הוא גם מורה לחקלאות ואחראי למיזמים הקשורים לטבע ולזוחלים, שהבולט בהם הוא המיזם "שומרים על זוחלי הארץ" שהקים בשנת 2016. מטרתו של המיזם היא להנגיש מידע מקצועי ברשתות החברתיות ובשטח על אודות זוחלי הארץ, מתוך הבנה שזוחלים נפגעים בעיקר בגלל פחד, דעות קדומות ומידע שגוי. "המטרה היא לא לשכנע את כולם לאהוב נחשים, אלא ללמד את האמת עליהם. כשאנשים מבינים את התנהגות בעל החיים, הפחד הופך לזהירות ולכבוד", מסביר אבי. נוסף על מיזם זה נולד קמפיין ציבורי לבחירת "הנחש הלאומי של ישראל", בהובלתו ובהשראתו של אבי. בסופו נבחר הצפע המצוי כדי להדגיש את חשיבות השמירה גם על מינים ארסיים. יוזמה אחרת שלו הולידה את "יום הקרפדה הבין־לאומי" המתקיים ב־15 במאי ומטרתו להעלות את המודעות לחשיבותם של הדו־חיים ולהגנה על בתי הגידול שלהם.

אבי צובל בסריקה של נחש

לא כולם ארסיים

בישראל 41 מיני זוחלים, ורק 9 מהם ארסיים. אבי מדגיש שכל נחשי ישראל הם חיות בר מוגנות על פי חוק. לכולם, גם לזוחלים הארסיים, יש תפקיד חיוני במערכת האקולוגית כמדבירים טבעיים של מכרסמים ומזיקים. נוסף על כך הוא מסביר, "חשוב לדעת שהזוחלים והדו־חיים בישראל מתמודדים עם איום קיומי גדול מאוד: צמצום השטחים הפתוחים, פיתוח עירוני, סלילת כבישים וקיטוע בתי גידול פוגעים בהתרבותם של מינים אלו. "כשאנחנו נלחמים לשמור על זוחל מסוים, אנחנו לא מגינים רק על בעל חיים יחיד", מלמד אותנו אבי, "אלא אנחנו גם שומרים על בית הגידול כולו, על הצמחייה ועל מערכת אקולוגית שלמה שחולקת איתו את אותו השטח, ובסופו של דבר גם משפיעה עלינו, בני האדם".

המשך בעמוד הבא <<

שגריר של הטבע

איך נראה יום בחייו של לוכד נחשים? אבי עונה בחיוך ומסביר שעבודתו רחוקה מלהיות שגרתית, ואין באמת יום שדומה לקודמו.

"בישראל פועלים לוכדי נחשים מורשים רבים, ורשויות מקומיות רבות מעסיקות אותם כקבלנים, כך שהקריאות מתחלקות בין אנשי מקצוע רבים", מסביר אבי. "לוכדים רבים זמינים לאורך כל שעות היממה, ובמקרה שלוכד אינו פנוי הוא מעביר את הקריאה ללוכד אחר באזור, כדי שהאזרח לא יישאר חסר אונים".

כשמקבלים קריאה לתפוס נחש, השלב הראשון והחשוב ביותר הוא להבין מה בדיוק קורה בשטח. "איסוף המידע על מקומו או הקשר של הסביבה איתו הם קריטיים להמשך הפעולה. אם מצליחים לצלם אותו, זה מצוין", מבהיר אבי, "כי צילום איכותי מאפשר לנו לבצע זיהוי ודאי עוד לפני שיוצאים לדרך. כך אפשר להבין מהו בדיוק המין שאנחנו מחפשים".

אבל מבחינתו, הלכידה הפיזית היא רק חלק מהעבודה. "כשלוכד מגיע לבית, הוא פוגש אנשים שנמצאים בלחץ עצום ובחרדה. תפקידו הוא לא רק למצוא את הנחש ולהרחיקו מהמקום אלא גם להיות שגריר של הטבע. להרגיע את אנשי הבית ולהפיג את החששות, ובכך להפוך מפגש מאיים לחוויה מעצימה ומלמדת".

גם אם נדמה לנו שהוא מעין אינדיאנה ג'ונס של הנחשים, הוא מבהיר מייד כי הוא נוהג בזהירות רבה וממעיט בסיכונים ככל האפשר. "הסיטואציות המורכבות נובעות בעיקר מהמיקום של הנחש. כבר נתקלתי בנחשים שנכנסו למנוע של רכב, התחבאו מאחורי ארון כבד או חדרו לתוך קיר גבס והקשו מאוד את פעולת הלכידה", הוא מסביר. אחרי שהוא לוכד את הנחש, הוא מעביר אותו לשטח פתוח מרוחק בתיאום עם פקח ומשחרר אותו שם.

הנחש לא מחפש עימות

כיצד יש לנהוג ברגע שפוגשים נחש בחצר או בבית? שאלתי, ואבי ענה כמעט מייד שהתגובה האוטומטית של רבים היא לחפש מקל או מטאטא. "זוהי הטעות הגדולה והמסוכנת ביותר", הוא קובע. "ניסיון להתעמת עם הנחש מקרב אתכם אליו ומגדיל בצורה משמעותית את הסיכון להכשה. הנחש אינו מחפש עימות עם בני אדם, אך ברגע שהוא מרגיש לכוד ומאוים הוא יגן על עצמו בכל מחיר".

יש כמה כללים שחשוב לשמור עליהם, מדגיש אבי ומונה כמה כללי בטיחות, "האחד, לא להבריח את הנחש, הפחד גורם לו להילחץ ולהיעלם בתוך חללים צרים, מתחת לרהיטים כבדים או בתוך הקירות. אירוע שיכול להיות לכידה פשוטה הופך כך לחיפוש ממושך של שעות.

"הכלל השני הוא: שומרים על מרחק בטוח מהנחש, שומרים איתו על קשר עין רציף אך מרחוק, ומזמינים לוכד נחשים מורשה. וכלל אחרון, כפי שכבר צוין, הוא שמומלץ מאוד לצלם את הנחש כדי להקל על הלוכד ולהגדיל את סיכויי תפיסתו", מסכם אבי.

לא לנסות לתפוס את הנחש

לשאלתי כיצד יש לנהוג במקרה של הכשה על ידי נחש, אבי השיב מבלי לחשוב רגע והסביר במדויק כיצד לפעול: "קור רוח ופעולה מהירה ונכונה הם ממש מצילי חיים", הוא עונה בקצרה ובהחלטיות.

"הדבר הראשון והחשוב ביותר הוא להזעיק מייד את מד"א במספר הטלפון 101, למסור מיקום מדויק בשטח ולפעול בהתאם להנחיות הפרמדיקים. עד להגעת העזרה, יש להושיב את המוכש במקום מוצל ומוגן ולדאוג למנוחה מוחלטת, שכן כל תנועה או לחץ מאיצים את זרימת הדם ואת התפשטות הארס בגוף. חשוב להסיר מייד שעונים, טבעות, צמידים או בגדים צמודים מאזור ההכשה לפני שמתפתחת נפיחות. אם אפשר לצלם את הנחש ממרחק בטוח ובלי לסכן את עצמכם עשו זאת, שכן זיהוי המין יעזור מאוד לצוות הרפואי בבית החולים, אך בשום אופן אין לנסות לתפוס אותו".

לצד הפעולות הנדרשות, הוא מוסיף, יש כמה דברים שמהם חייבים להימנע לחלוטין: אל תניחו חוסם עורקים או תחבושת חוסמת, אל תקררו את מקום ההכשה בקרח או במים קרים ואל תנסו לחתוך את העור או למצוץ את הארס, ומוסיף מייד שזהו רעיון מסוכן שהיה נפוץ בעבר אך הוכח כלא יעיל כלל. נוסף על כך, אל תיתנו למוכש לאכול או לשתות. היצמדות לכללים הפשוטים הללו תשמור על המוכש בטוח עד להגעת הפינוי הרפואי.

מי זוחל פה?

כמה נחשים אתם מכירים? בואו לפגוש שלושה נחשים שחיים בישראל ולגלות מה מיוחד בכל אחד מהם

זעמן שחור

הזעמן השחור הוא אחד מ"שליטי הארץ": נחש גדול וזריז שאינו ארסי, ואורכו עשוי להגיע ל־2.65 מטרים ואפילו יותר! בצעירותו הוא חום ומנוקד, אך ככל שהוא גדל, צבעו הופך לשחור מבריק. מדובר במדביר ביולוגי חשוב לאדם משום שהוא טורף, בין היתר, מכרסמים המזיקים לשטחים חקלאיים. כמות הטרף שהוא יכול לבלוע גדולה למדי. כמו כן, הוא טורף נחשים אחרים, ביניהם צפעים.

צפע מצוי

הנחש הארסי המוכר בישראל. גופו עבה וכבד, ראשו רחב ונבדל בבירור מצווארו, ועל גבו מופיע בדרך כלל דגם כהה בצורת זיגזג. אבל לא לכל הצפעים יש אותו דגם: יש גם כאלה עם כתמים דמויי מטבעות או עם פס ישר לאורך הגב! טורף שלל סוגי טרף, בעיקר מכרסמים ועופות.

זעמן מטבעות

נחש לא ארסי, מהיר ואתלטי, שמטפס מצוין אפילו על עצים וקירות! גופו האפור מעוטר בכתמים כהים ועגולים שמזכירים מטבעות. הוא חי באזורים נרחבים בישראל, מצפון הנגב ועד החרמון, וניזון ממכרסמים, לטאות וציפורים.

גיליון 104 | אוקטובר 2025